

A BALATONKENESEI ORSZÁGOS NÉPMŰVELÉSI ÉRTEKEZLET. 1943 MÁJUS 19—21

Tájékoztató és előértekezlet.

Dr. Szinyei Merse Jenő m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter az idén is egybehívta a Kultuszminisztérium által tavaly kezdeményezett országos népművelési értekezletet.

Az idei értekezlet előadási kerete és jelentősége meghaladta a tavalyit, amelyben ezúttal a tárgyalások elsősorban folytak az érdekelt kormány- és egyházi főhatóságok, valamint társadalmi szervezetek képviselőinek bevonásával.

Az értekezletet most *dr. Hankóss János* államtitkár vezette, akinek a népművelés folyó év április végén került államtitkári revíziója alá.

Az országos értekezletet megelőző május 18-iki házi megbeszélés *dr. Bisztray Gyula* miniszteri osztálytanácsosnak, az iskolán kívüli népművelési ügyosztály vezetőjének elnöklelte és az összes népművelési titkároknak részvételével zajlott le.

Bisztray Gyula különösen meleg szavakkal köszöntötte a frontról nemrég hazatért népművelési titkárokat. Örömmel állapította meg, hogy egy év alatt a népművelési munka terjedelme kiszélesedett s a népművelés mindinkább a nemzetnevelés medrébe ágyazódik. Szükségesnek is tartja, hogy a „népművelés” szót a „közművelődés” kifejezés váltsa fel s a megnövekedett munkához illően a „népművelési titkárok” hatásköre és elnevezése is megfelelően módosuljon.

Novágh Gyula tanügyi főtanácsos, Budapest székesfőváros iskolán kívüli népművelésének vezetője szólalt fel először. Szükségesnek tartja egy Országos Népművelési Bizottság, továbbá egy Országos Népművelési Intézet felállítását.

Ezután az egyes kormányfőhatóságoknak a kultuszminisztérium hivatalos népművelési munkájával való együttműködése került szőnyegre. *Sáfrán István* (Borsod és Miskolc) a különböző közigazgatási szerveknek (ONCSA, leveleintézmény, stb.) az iskolán kívüli népművelési bizottságokkal való szoros együttműködését sürgeti. *Vidor József* (Nagyvárad) csatlakozva a felszólaláshoz, a nemzetvédelmi propagandaminisztériummal és a nemzetvédelmi szervekkel való kapcsolat szorosabbra fűzését kívánja. Utal arra, hogy egyes hadiüzemekben minden utánjárás ellenére sem sikerült megindítani a népművelési munkát. Példákat sorol fel; több felszólaló egyéb városok példaira is hivatkozik. *Dr. Szabadfi Endre* tanügyi fogalmazó (Ungvár) célszerűnek tartaná, ha minden minisztériumban és az érdekelt kisebb hatóságoknál is központilag kijelölt előadók intéznék a népműveléssel kapcsolatos kérdéseket, az ügyigazgatás egyszerűsítése érdekében. *Katona Géza* (Pest m.) szintén hangsúlyozza, hogy szükség van a kérdés országos rendezésére. A különböző népművelési munkát végző különböző szervek különböző útjai sok bajt okoznak. Ezeket csak a népművelési tényezőknél közös nevezőre hozásával lehet megszüntetni. Éppen ezért Pest megye alispánja akként intézkedett, hogy a vármegyében mindenféle népművelési munka csakis a vármegyei népművelési bizottság előzetes tudomásával végezhető. *Kraftsik János* (Máramaros) kifogásolja, hogy nincs egység az egyes kormányfőhatóságok által szervezett tanfolyamok és előadások tiszteletdíjának megállapítása tekintetében; ez a munkát egyfelől zavarja, másfelől pedig az előadói kar elnéptelenedésére vezet. *Bisztray Gyula* megnyugtatta a felszólalókat, hogy ennek az értekezletnek eredetileg is legfontosabb feladata éppen az, hogy a különböző erőket összefogja és az együttműködést a kultuszminisztérium népművelésének keretében biztosítsa. Utal arra a VKM-rendeletre, amely szerint egyéb hatóságok a népművelési bizottságokat csakis a VKM-on keresztül kérhetik föl bizonyos feladatok elvégzésére.

Novágh Gyula az egyházak és egyesületek népművelési munkájának a kultuszminisztérium népműveléssel való kapcsolatára tér rá. Szükségesnek tartja a közművelődési egyesületek alapszabályainak revízióját, valamint azt, hogy társadalmi egyesületek népművelési munkát csak a th. iskolán kívüli népművelési bizottságokkal egyetértőleg végezhetnek. A szervezetek közül különösen a munkásszervezeteket kellene népművelésre kötelezni. *Titán József* (Muráninnyi lkn. Kirendeltség) és *Oberth Kálmán* (Nyitra-Pozsony m.) az egyházi népműveléssel kapcsolatosan egyes nemzetiségi vidékeken tapasztalható súlyos esetekről számol be és a helyzet javítását sürgeti. *Katona Géza* az egyházak értékes népművelési munkásságát méltatja

és kívánja, hogy ez a munka mindenkor erkölcsi és a lehetőség szerint anyagi támogatásban részesüljön a minisztérium részéről, ha az nem kizárólag felekezeti, hanem nemzetnevelő célokat szolgál. *Bisztray Gyula* a maga részéről is nagy elismeréssel emeli ki az egyházak értékes népművelési tevékenységét és olyan értelemben nyilatkozik, hogy a kultuszminisztérium mindenben támogatja az ikn. bizottságokkal együttesen szervezett tanfolyamokat. Ugyancsak jelentős mértékben juttat számukra népművelési felszerelési anyagot is. A nemzetiségi bajokra vonatkozólag a Miniszterelnökség legilletékesebb szervétől kapunk majd tájékoztatást.

Ezután *Katona Géza* „A falu népművelési problémái” című előadásának megbeszélésére került sor, miután nevezett röviden vázolta előadása tartalmát. *Markos Jenő* (Zala) szerint buzgó segítőtársakra van szükség. A helyi bizottságok szerint körjegyzőségenként kellene megalakítani azokban a szétszórott kisebb községekben, ahol iskola nem működik. Panaszlik a nagyfokú előadóihiányról. Sok tanító a háború miatt távol van, s a régi előadók előadásait is célszerű lenne központi és vándor-előadókkal felfrissíteni. Minél több szemléltető és felszerelési tárgyra van szükség. A népművelés iránt olyan hivatalos közvéleményt kell teremteni, hogy e nagy nemzeti ügyért az illetékesek az eddiginél több áldozatot hozzanak. A népművelési költségekhez meg kell nyerni a pénzügyi szakembereket is, mert hiszen köztudomású, hogy ahol jó a népművelés, ott jobb az adófizetési morál. *Tarkó Lajos* (Bihar) szintén a központi előadók rendszeresítését szorgalmazza. *Novágh Gyula* a népművelési előadások rendkívül alacsony és méltánytalan tiszteletdíjainak kérdését teszi szóvá. Nézete szerint a tanítók lemondhatnak ezekről az alacsony tiszteletdíjakról és inkább jutalomkönyveket kaphatnának. *Bencze András* (Zemplén) a mai alacsony előadói tiszteletdíjak helyett jutalomdíjak utalását javasolja. A legalább 100 pengős jutalmakat megfelelő ünnepélyes keretben kaphatnák a tanítók. E javaslatokkal szemben a népművelési titkárok többsége egyöntetűen a tiszteletdíjak mellett foglal állást, azonban a mai alacsony tiszteletdíjak arányos és méltányos fölemelését kívánja, amit csak az állami és törvényhatósági népművelési dotáció jelentős növelésével lehet elérni. *Kovácsy Pál* (Kolozs) sokszorosított népművelési előadásszövegeket kér. *Oberth Kálmán* szükségesnek tartaná, hogy egy országos viszonylatban érvényes tanmenetszerű keret készüljön. *Bisztray Gyula* közli, hogy ilyen keretét évről-évre kijelöl az értekezlet, a népművelésnek azonban nem lehet merev keretek között működnie, mindenütt az időszerű és a helyi követelményeknek megfelelő népművelési munkát kell kezdeményezni. *Földi István* (Háromszék) nem tartja szükségesnek, hogy a helyi népművelés vezetője a jegyző vagy a tanító legyen. Aki a munkára legszívesebben vállalkozik s arra egyszersmind alkalmas, az irányíthatja legeredményesebben. Kevesli az előadások és tanfolyamok óradíjait. *Sági István* (Csanád) szerint az átszervezést akként lehetne végrehajtani, hogy a helyi bizottság elnöke a jegyző, ügyvezetője az igazgató-tanító, gondnoka pedig egy erre vállalkozó tanító lenne. Szóváteszi a népművelési munka anyagi forrásainak elégtelenségét. Szerfőlött kevés a törvényhatóságok számára a pótdóalap után megállapított 0,6% népművelési járandóság. Ezt jelentősen emelni kellene. Utal arra, hogy a leveleintézmény részére sokkal méltányosabb százalékalapot állapítottak meg. Hivatkozik végül e pénzügyi kérdések kapcsán a különböző méretű tiszteletdíjakra, ami a munka egységét rendkívül hátrányosan befolyásolja. *Soós József* (Jász-Nagykún-Szolnok) megemlíti azt a belügyminisztériumi rendeletet, amely szerint a megyei városok népművelési téren önállóan fejtik ki munkásságukat és népművelési tételeiket kizárólag saját szükségleteikre fordítják. Ezzel szemben vannak a vármegyében olyan népművelési feladatok, amelyek közvetve szolgálnak a megyei városok népművelési érdekeit (pl. a titkár kiszállásai, szervező munkálatai, stb.), s amelyek mégsem a megyei városok, hanem a vármegye terhére számolandók el. Indokolt volna, hogy a megyei városok ezekhez a közös költségekhez hozzájáruljanak. *Bisztray Gyula* a nagyobb mennyiségben igényelt népművelési szemléltető eszközökkel kapcsolatosan utal a mai súlyos háborús anyagihiányokra. E miatt késik az annyira szükséges népművelési film megindítása, továbbá a gramofonok és gramofonlemezek, valamint rádió nagyobb mértékű beszerzése. A minisztérium ú. n. népművelési mozgóegységek, rádióval, vetítőgéppel, vándorkönyvtárral felszerelt népművelési autók létesítését is tervezi s a szükséges előkészítő lépéseket már meg is tette, de a háborús nehézségek miatt mindezeket a szükségleteket egyelőre csak részben lehet kielégíteni. Éppen ezért legalább a népkönyvtárak fokozott ütemű gyarapítására vet igen nagy súlyt. Utal

a népfőiskolák kérdésének elvi rendezésére, a tiszteletdíjak egységesebb és méltányos megállapítására és a központi vándorelőadók kérdésére is.

Ezután *Novágh Gyula* „A város művelődési problémái“ című előadásának megbeszélésére került sor. *Tanay Magda* tanárnő a munkásakadémiák problémáját fejti ki. *Sáfrán István* és *Jákváry Kálmán* (Szabolcs) a városi népművelési munkában is fokozottabb együttműködést sürget az egyéb kormányhatóságok és népművelési szervek népművelési munkája, valamint a hivatalos népművelési bizottságok tevékenysége között. *Kafona Géza* a városi intézményeknek a népművelési munkába való beszervezését tartja egyik legfontosabb városi népművelési feladatnak. Egyetemi központokban és sugárkörökben szabadegyetemek, másutt minden városban szabadliceumok létesítését kívánja. Kívánatosnak tartja, hogy minden városi iskola mellett egy-egy „művelődési telep“ keletkezzen, melynek vezetője egy-egy kiváló tanár lehetne. *Komorowicz Béla* (Abaúj-Torna m. és Kassa) a kassai művelődési telepet ismerteti, mint egyik szép példáját a vázolt terv megvalósításának. E telepen 200 üléses előadóterem van, továbbá varró- és szövőterem és népművelési mintakonyha. *Tóth Gábor* (Kolozsvár) a gyárakban folytatandó népművelési tevékenység nagy fontosságára hívja fel kartársai figyelmét. *Földes Ferenc* (Szatmár m.) egyes társadalmi szervezetek politikai ízü népművelési törekvéseit teszi szóvá. Már ennek kiküszöbölése végett is szükség van mindennemű társadalmi népművelésnek a hivatalos népművelési bizottságokkal való kapcsolatba hozatalára. *Vécsy Elemér* (Hódmezővásárhely) megfelelő előadókörhelyiségek, kultúrházak létesítését sürgeti, mert például az ő tanyakörzeteiben oly nagy tömegek gyűlnek össze, hogy nem lehet alkalmas befogadóképiségről gondoskodni; az iskolaépületek szűkek e célra. *Jákváry Kálmán* a gazdasági és háztartási tanfolyamok kérdésének a belügy-, földművelésügyi- és közellátási minisztériummal való rendezését óhajtja. *Bisztray Gyula* összefoglalja az elhangzott felszólalásokat és megadja a szükséges útbaigazításokat a városok különböző összetételű lakosságának népművelési foglalkoztatására. Ennek a munkának a proletártömegekre, cselédre, továbbá az ipari munkásságra és az értelmiségre egyaránt ki kell terjeszkednie. Rendkívül fontos, hogy a városi népművelési munkába a bizottságok minél nagyobb számban vonják be a városok vezető értelmiségét: a papságot, tanárokat, orvosokat, mérnököket, gazdasági szakembereket, írókat, könyvtár- és múzeumigazgatókat stb. A szabadegyetemeknek minden nagyobb városban való megszervezését tovább folytatjuk. Ilyenmű kezdeményezése a legutóbbi év folyamán Erdélyben és a Délvidéken igen nagy sikerrel járt. Szükségesnek tartja a színházi és a mozi-élet területén is nemezebb szellem meghonosítását.

Majd *Jákváry Kálmán* „Népi és nemzeti értékeink megóvása és terjesztése“ című előadásához szöveget hozza. *Sáfrán István* szükségesnek tartaná egy képes néprajzi folyóirat bevezetését, valamint minden vármegyében néprajzi múzeum felállítását. Kifogásokat emel a Gyöngyösbokrétá működése ellen. „Mezőkövesden a férfiak és ifjak megszüntették a népi viseletet, mert nem akarnak pojacának öltözni.“ Ki kell küszöbölni a népi kultusból az üzleti szellemet. *Tanay Magda* a gyermekek foglalkoztatására a bábjátékot igen alkalmasnak tartja. *Markos Jenő* szerint kívánatos, hogy a népi anyag gyűjtésébe az egyetemi hallgatók intézményesen bekapcsolódjanak. Vonatkozik ez a nép tárgyi és szellemi hagyatékára egyaránt. *Makay Endre* (Szolnok-Doboka) a népi műveltségben rejlő szellemet méltatja. *Tamás József* (Somogy) a helyi kultúra elmélyítésének jelentőségéről szól és különösen hangsúlyozza a helyi múzeumok, könyvtárak és egyéb nevezetességek csoportos látogatásának fontosságát. Ehhez azonban szükséges, hogy az ily csoportos népművelési látogatások lehetőleg díjtalanok legyenek. *Novágh Gyula* azzal is előbbrevehetőnek tartja a népi műveltség megismerését, ha egyes nyári előadóképző-tanfolyamok sajátos tárgysorozattal indulnak, így pl. népi értékek gyűjtése, népdalok, műkedvelői színpadi anyag, stb. A népművelési vándormúzeumok és vándorkiállítások szerepét ugyancsak fontosnak tartja. *Bisztray Gyula* figyelmezteti munkatársait, hogy a népi hagyományok gyűjtésében és megőrzésében csak kellő szakértelemmel szabad eljárni. A Gyöngyösbokrétá körüli panaszok legfőbb magyarázata éppen az, hogy a szakszerűség e téren nem mindig érvényesült. A kultuszminisztérium a jövőben gondoskodik majd arról, hogy a néprajzi szakemberek minél intenzívebben segítsék elő a népművelőknek a népi kultúra elmélyítése érdekében kezdeményezett törekvéseit. Hogy legújabbban a szakszerűség milyen mértékben érvényesül, hivatkozik arra, hogy a népkönyvtárakba legújabban

is Kodály népköltési gyűjteményét szereztük be és folyamatban van egy három-kötetes néprajzi kiadvány népművelési célokra a Néprajzi Múzeum szerkesztésében.

Ezután *Földes Ferenc* „Hétvég, kirándulás, utazás“ című előadásának megbeszélése következett. *Novágh Gyula* szerint a jól szervezett népművelés a szabadidő helyes kitöltését és a jól szervezett szabadidő magát a helyes népművelést jelenti. *Markos Jenő* fontosnak tartja a művelődési és nemes szórakozási vágy felébresztését. Előbb igényeket kell támasztani, majd pedig ezeket az igényeket minél eredményesebben kielégíteni. A falusi néptömegeknél meglehetősen nehéz a mozgalom iránti érdeklődést kiváltani. *Bisztray Gyula* ezúttal is hangsúlyozza, hogy a népművelés szétágazó, számos feladatát egyetlen szerv képtelen ellátni. Féltekenység nélkül, megértéssel kell fogadni minden társadalmi megmozdulást, de e törekvéseket helyes irányba terelni és magasabb egységbe foglalni.

Dr. Vidacs Aladár „A film a népművelésben“ című előadásának vázlatos ismertetése kapcsán egyöntetű állásfoglalás történt a tekintetben, hogy a népművelési keskenyfilm kérdését sürgősen meg kell oldani. Erkölcstelen, léha játékfilmek helyett építő erejű, szívet-lelket, értelmet egyaránt üdítő és fejlesztő jó népművelési kultúrfilmekre van szüksége a magyar népi tömegeknek. E kérdéseket első-sorban a belügyminisztériummal és a filmnyersanyagok felett rendelkező iparügyi minisztériummal kell tisztázni.

Majd a dalosügyekkel kapcsolatosan hangzott el néhány felszólalás. *Wiesbacher József* (Komárom m. és Komárom) a Magyar Dalosszövetség 75-ik évi jubileumáról emlékezett meg. Majd a számos rossz dalárda helyett szakszerűen vezetett jó dalárdákat sürget és a központilag szervezett karnagyképző tanfolyamok jelentőségét fejtegeti. *Novágh Gyula* kívánatosnak tartja, hogy a Magyar Dalosszövetség minden körzetben jelöljön ki megbízottakat, akik a népművelési bizottságoknak minden zenei kérdésben rendelkezésére álljanak. *Bisztray Gyula* bejelenti, hogy a kultuszminisztérium fokozott mértékben igyekszik előbbre vinni a magyar dalkultúra ügyét s a Magyar Dalosszövetséget hathatós támogatásban részesíti.

Végül *Földi István* „Népművelési folyóirat, a közönség tájékoztatása“ című előadásának ismertetett gondolatmenetéhez szólott hozzá *Simándi Béla*. A „Magyar Lélek“ című népművelési folyóiratunk sok tekintetben tesz eleget a népművelési előadások közlési szükségleteinek, de óhajtaná, hogy külön könyv- és folyóirat-szemle ismertesse a népművelőket sajátosan érdeklő könyv- és sajtótermékeket. A hivatalos folyóirat közölje továbbá a népművelésre vonatkozó általános rendelkezéseket is és minél gazdagabb népművelési hírvivatot adjon.

A megbeszélés után *Borbély József* számv. főtanácsos a népművelés gazdasági rendjéről nyújtott a népművelési titkároknak kimerítő, alapos tájékoztatást.

Május 19-én délelőtt érkezett meg Balatonkenesére *dr. Szinyei Merse Jenő* m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *dr. Hankiss János* államtitkár és *dr. Lőrinczy Szabolcs* miniszteri tanácsos kíséretében. A miniszter üdvözlésére Kenesére utazott *dr. Mesterházy Ferenc*, Veszprém vármegye főispánja és *dr. Berky Miklós*, a vármegye alispánja. Ott voltak már akkor *vitéz Bély Alajos* altábornagy, a magyar ifjúság országos vezetője, *dr. Balassa Brunó* miniszteri osztályfőnök és a kultuszminisztérium érdekelt ügyosztályainak képviselői, továbbá *dr. Antalfia Antal* ny. miniszteri tanácsos, a népművelési ügyosztály volt vezetője, a Magyar Népművelők Társaságának elnöke, *dr. Némethy Károly* székesfővárosi tanácsnok, mint a székesfőváros üdülőjében tartózkodó népművelők házigazdája, továbbá *dr. Koch Nándor* székesfehérvári tankerületi kir. főigazgató és mások.

Dr. Szinyei Merse Jenő minisztert *Katona Géza*, Pest vármegye népművelési titkára üdvözlölte az értekezlet nevében. „Mi különb és öntudatosabb magyarokat akarunk nevelni — mondotta többek között. — Minden helyes irányban folyó nevelő munka: honvédelem. Honvédelem a népművelés is. Fegyver a hit, az erkölcs, a nemzeti élet, a népművelő munka a nemzet minden ellenségével szemben. Célunk megkeresni a módokat: hogyan lehet ezeket a fegyvereket a magyar nép széles rétegeihez eljuttatni.“ Megköszöni a miniszternek, hogy rövid minisztersége óta is annyi szeretettel és megértéssel karolja fel a népművelés ügyét és megköszöni, hogy *dr. Hankiss János* államtitkári minőségben a népművelési ügyek legfőbb irányításával bízta meg. Isten bőséges áldását kéri a Miniszter Úr munkásságára.

A kultuszminiszter megköszönte az üdvözlést, majd elmondta az értekezlet megnyitó beszédét.